

DAGBANI

ZAL' SHEŊA ƊAN KPAŊSIR' ZOSIMDI
NI NAŊGBAN YINI
ANDUNIA TIŊGBANA SUNSUUNI

Universal Declaration of
Human Rights

Sponsored by
The National Association of
Negro Business and Professional
Women's Clubs, INC.

(U S A)

ZAL' SHEŃA ŃAN KPAŃSIR' ZOSIMDI
NI NAŃGBAN YINI
ANDUNIA TIŃGBANA SUNSUUNI

Published by
United Nations Department
of Public Information

ZAL' SHEŃA ŃAN KPAŃSIR'
ZOSIMDI NI
NAŃGBAN YINI ANDUNIA TIŃGBANA
SUNSUUNI

Nasaara goli Disemba biexu pia dali, 1948 yuuni ka dunia yili TiŃbana NaŃgban Yini Laxingu sheli be ni booni Yunaitid Neishins Asembli (United Nations Assembly) la daa laxim n-Ńini n zali zal' sheŃa Ńan kpaŃsir' zosimdi ni naŃgban yini dunia yil' ni. Di lahabali ka litaafi Ńo tir' Ńo. Din ni che ka behigu kpaŃsi ni achiika. Laxingu maa Ńmer' kuŃ n tir' tiŃgbon kam, naxila ben nuhi ni be naba ka jin' sheŃa be ni gbaai maa ni, ni be zaasa bo daliri din ni che ka zal' sheŃa Ńan zali maa niŃ bayaana, n lu karonbia kam tibili ni; amaa be je ni zewaabi maa pooi so, din nyaanŃa, be je tab' gahimbu di puuni.

Sal' la sala. So bi gari o kpee dunia ni.

Andunia TiŃgbana NaŃgban Yini Laxingu nye la din sonɗi ka kpaŃsiri zosimdi yikonim ni nye sheŃa. Di nye la talahi Andunia TiŃgbana ban nuu be zosimdi ni NaŃgban Yini Laxingu maa ni, ni di kpaŃsiri salnim behisun.

Zal' sheŃa Ńan kpaŃsiri Andunia TiŃgbana NaŃgban Yini Laxingu maa puuni wuhi sal' kam yikonim ni nye sheŃa.

Yikonim maa nye la a dini.

Di nye la a yikonima.

Baṅmi li ka kpaṅsi li amaṅmaṅa ni a daadam
taba.

ZAL' SHEŃA ƆAN KPAŃSIR'
ZOSIMDI NI NAŃGBAŃ YINI
ANDUNIA TIŃGBANA SUNSUUNI
LAHABAL' TUULI

• Yelimaŋli, behigu kam yi yen mali kore ni dariza zaŋ n chaŋ sal' mini o kpee sunsuuni faashee ka be che tab' bobbu ni tab' muxsibu yiruŋ yiruŋ. Din lan

• pahi, di bi tu ka boliyoli be be nimdi ni. Din nyaana, di bi lan tu ka zab choxima ŋan ka alifaani gor be be sunsuuni. Yeltax' yoya lala n yi daxsi nam tobu, ka bebu koŋ tulaale. Sal-nim yi lihimi zem zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋo ni ka zilsigu ni fabila nabigi m-maan pahi nabili be sunsuuni. Asheer toxsiŋu ni shaawara ni be sheli, fabila ni yolitem ka ka di beni.

Din ni che ka fukumsi ni muxsiŋu saxim zosimdi ka sokam ti zor' n bahiri o sol' la, di tuya ka ti niŋ kookali niŋ ti suhu ni, ka zal' sheŋa ŋankam be litaafi ŋo ni daalifaani tabili sokam. Zal' sheŋa din be litaafi ŋo ni lan nyela din toŋdi aminsi ni zosimdi ka bukaata kam maana.

• Tiŋgbana Naŋgban Yini Laxiŋgu sheli be ni boli yubolig' Yunaitid Neishins la nim zaa dihi nuu gbog ni ka dama be zaa yuya ni di kpaŋsi zal' sheŋa ŋan zaa nye ŋan kpaŋsir zosimdi ni toxsiŋu tiŋgbana sunsuuni. Binnamda Naa yiko puuni, paxa bi gari doo, doo mi bi gari paxa. Be zaa la yim. Ni dinzuxu

be bɔr' ni yɛda ni suhupielli be ti sunsuuni, ka ti puha yooi tab' zuxu, ka yelli kam ku nyaŋ ti. Din ni kpaŋsi ka zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni maali sokam buchi, sokam maaimi o nii n karim litaafi ŋɔ ka di kpe o tibili ni venyelinga.

Dinzugu, pumpɔŋɔ,
JENERAL ASEMBLI LAXIŊGU NI DI
ti sokam lahabali ka dama
ZAL' SHEŊA ŊAN BE LITAAFI ŊO NI ŊO
NYELA

ŋan ni niŋ tingbana ni sokam alifaani. Sokam, zaŋ n-ti tabli dunia-yili laxingu balibu kam zaŋim zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni n-niŋ waazibu, ka bɔ daliri din ni che ka ŋa niŋ bayaana ni achiika: Wuliŋpuhili, Wuliŋluhili, Nudirigu, Nuzaa, ni luxulikam. Amaa Zal' sheŋa be ni yu ni ti zaasa kpaŋsi maa n-dii mbɔŋɔ:

N-dam 1

Sal' la sala. Behig' be sokam sanimi, din pa la amii. Suhizɔbo be sokam sani; ka nambɔxu beni. Suhubɔhibo mi bi lan kɔŋ yigunaadam kam sani.

Dinzuzu dimboɔɔ zaa wuhiya ka dama di tu kamaaata ka ti zaa yu tab' hali ni ti puuni.

N-yi 2

Zaligu dinkam be litaafi ɔɔ ni nyela din maani yigunaadam bukaata zaɔ n chaɔ behigu polo. Zaligu bi ti soli ni so gahimmi o kpee. Gbampielli ka soli ka o gahim Gbansabilli; doo di biehim paxa; so mi di zaɔ o daadiini din par' o n zaɔ bobo o taba, o yaa zuzu. So mi di tehi ni o behig' bee o buni bee o doxim dahibarka bee o bilichiinsi zuzu o mali yiko din zemdi o kpee bee n zaxsir' o.

Din nyaɔɔa di ka soli ka so zem o kpee ni o tin viel' zuzu. ŋun ya-nim nya sumaɔ-tali di pirim ni o ya nyaxs' zuzu n lihi zem ban na be Soomanji-tali waamaa dabtim ni.

N-ta 3

So di pirim o woɔxiritali zuzu yeli ni o tum tuun sheli din gbarigir' behig' ka zal' sheɔa ɔan be kpe bi ti o yelli. Di veeni ka kookali be sokam sanimi ka fawoxili kani.

N-nahi 4

Zaligu bi lan n saxi ni so zaŋ o ygunaadam kpee niŋ o bilaa; dama dabtım daawabu gariya ka di bi pora. Dinzuxu, taali n nye li ni achiika ni nir' kōhi dabili bee n da o.

N-nu 5

Zaligu bi lan saxi ni be niŋ so alaka bee fukumsi biexu din ka albarika di tooni ni di nyaana.

N-yobu 6

Zaŋ n chaŋ dunia-yili loo bee dunia-yili zaligu polo, soli kani ka be tooi pii kaxili ti so, ka pii doxu n ti so. Baŋ veeni nudirigu maa ka veeni nuzaa gba.

N-yopcin 7

Zaŋ n chaŋ zal' sheŋa ŋan be kundi puuni, yelli din dir' tarima dir' bilchina. Sariya dol' la yelimaŋli, di

bi doli ziri.

N-nii 8

Sariya dibu shee, Gbampielli dini ka la di ko ka che
Gbansabilli dini; dama ti zaa la yigunaadam-nima.

N-wei 9

Zaligu bi saxi ni yelwums' choxima zuxu be nijim
nir' fukumsi, bee n kpeh' o duu, bee n kar o o yaan-
nim tij' ni, o ba-nim tij' ni ka di ka soli.

Pia 10

Zaligu maa lan wuhi ni soli beni ka nir ni bo soya
n tahi o sariya ben ni di li luxusheli ka zualinsi kani,
be yi di o sariya ka di bi tixi o nini.

Piniyini 11

(1) Kootu yi di nir' sariya, n yi kpeh o la sarika, o
mali yiko din zabiri oman zuxu, n bor loya-nima, ka

be zaani o nyaaja; ka naxila nun gba nyami ka lala nyela ningbuɗ-duxili.

(2) Zaligu lan yeli ni di ka soli ka be niɗ nir fitiina ka di lan bi tum m birigi tingban sheli puuni o ni zia maa zal' sheli; bee zal' sheɗa ɗan be litaafi ɗo ni. Nir yi tum m-birigi zaligu, be darigir' o tibili la zaligu kundi ni buksi ni be niɗim o shem.

Pinaayi: 12

Zaligu lan wuhi ni di ka soli, sal-nim zamba puuni, ka be vihi nir' ni be baɗ ashili sheli din nye o dahalali; bee o daaliwumma daashili; bee o yili puuni daashiya; bee n vihi o washiika sheɗa ɗan nye o dini; bee n bo daliri n filim n filim o yoli. Zal sheɗa ɗan be litaafi ɗo ni ze la sokam nyaaja pa yino ko nyaaj' ka ɗa zeya.

Pinaata: 13

(1) Zaligu lan wuhi ni sokam mali soli din gamdi o yubu tin sheɗa ɗan nuu be zal' sheɗa ɗan zali ɗo ni.

(2) Sokam lan mali yiko din yiri o ya, n duri tingduya ka tiligir' o ya na ka taali sheli kani.

Pinaanahi 14

(1) Zal' sheja nan be kpe lan wuhi ni nir mali soli din zandi o nyevili n zor tiligira ka ting sheli o ni zo n kuli maa nim taxi n deeg' o.

(2) Laabida, nunkam yi kpuxi napon lala yi tummi n birigi o tingbon zal' sheli bee Tingbana zaasa Nangban yini laxingu zal' sheli, o nye la o takahi bindi maa, dinzuxu, o ni va o bini.

Pinaanu 15

(1) Zaligu din be kpe lan wuhi ni nir' mali yiko din kpehiri oman zuliya sheli ni o suhu ni gbaai.

(2) Di di pirim sheb' bee so suhuyubu zuxu n mon so yiko din ni che ka o tooi kali oman n kpehi zuliya shel' puuni o suhu ni yu.

Pinaayobu 16

(1) Zaligu maa lan wuhi ni pax' kam ni doo kam: Kpuṅkpana waamaa Saxayelga mali yiko din kpuxiri bal' sheli o suhu ni yu n namdi zuliya o yaa tariga. Zal' she ṅa din be kpe ni sɔṅdi doo shem, di sɔṅdi pax' gba la lala.

(2) Zaligu lan kpaṅsi yeltɔx' sheli. Yɛda ni yɛda shee, doo mali soli din kpuxiri o suhuyubu paxa.

(3) Zaligu lan wuh ni doo mini paxa n yi laxim n nam tuṅ. Ni dinzuxu, nama dahilibarka puuni, ni tingboṅ dahilibarka puuni, be su doo mini pax' zaami.

Pinaayopɔin 17

(1) Nir mali yiko din zaani o dahalali azichi bee n nyar' sheb' pahiri omaṅ zuxu ka be kper' wolima ni.

(2) Dunia yelwumsa ṅun zuxu ni ninvux' yino suhuyubu zuxu, soli kani ka be ni tooi fa nir' daazia.

Pisaayika 18

Behig' wuhiya ka dama soli kani ka so tooi bobi o kpee. Sokam mali soli din tumdi o yubu ka doli adiini sheli din par' o. O suhu yi ti lan je adiini sheli o ni doli maa, o lan mali yiko din loori adiini sheli din ta o yem.

Limama-nim mali soli din kpaɲsir' be daadiini ka jemdi Naawuni be daahaɲkaya tariga ka taali sheli kani.

Pishiyinika 19

Zaligu lan kpaɲsi ni yigunaadam kam mali yiko din dir' o suhuyubu daalizama, ka di kun o ni boɾ' luxusheli, di yi pa alizan sheli din galim.

Pishi 20

(1) Laxingu dinkam gbibi maaligu, litaafi ɲo kpaɲsir' li ka ze di nyaɲa.

(2) Soli kani ka nir' suhu bi gbaai minti sheli ka so tooi kum o yaa zuzu muxsir' o ni o kpehi di ni.

Pishi-ni-yini 21

(1) Zaŋ n chaŋ tingboŋ puuni daalizama ni nye sheŋa zaa, soli kani ka di moŋ so di shaawar' sheli, dama zamaatu zaa shaawara n nye li.

(2) Tingboŋ kam mulichi ni yu sheli, dina n nye waazibu. Be suhuyubu maa ka be maali tumdi tuma. Litaafi ŋo lan kpaŋsi ni gbaaibu yi yen gbaai din vootim' vootir' maŋli n gbaai gbaaibu din ni zaŋ n tum tuma.

Pishi-ni-ayi 22

Zaligu lan kpaŋsi ni sokam mali soli din kuuni o tiŋ zuxu; dama be zali tingboŋ la ni so kam bukaata maani zuxu. Ni dinzuxu, tingboŋ niima nyela tingboŋ zaasa buni, ka di taada kam pa so saandi.

Pishi-ni-ata 23

(1) Zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋo ni lan wuhi ni sokam tumdi tuma ka boŋ o suhuyubu tuma din nye din ni soŋ o ka soŋ o mulichi. Sokam lan mali soli din

duhiri o yee ka be nyar' tuun suma tir' o.

(2) Nir' wɔligu bini ni nye sheli, di ka soli ka so tooi mɔŋ o li.

(3) Tuntumdi kam veeni ka o dir' wahala ka be yori o la yo' shɛŋa din ni sazi o mini o mulichi ka fukumsi ti yen ŋmani di gbaairi o la ka be sɔŋ o zaligu ni buksi shem kundi ni.

(4) Tingbɔŋ kam mulichi mali yiko, sɔŋsim soli zuxu, din zaani be dintɔli laxingu sheli be ni boori Siliminsili ni ni Treid Yuniɔns la ka di zabiri be tuntumdib' zuxu.

Pishi-ni-anahi 24

Zaligu lan wuhi ni sokam vuhimi o daahaŋkali tariga ka tummi tuma saha, din nyaŋa ka diemmi bee n kperimi kperigu saha.

Pishi-ni-anu 25

(1) Zaligu lan wuhi ni be nam behigu la sokam zuxu. Ni dinzuxu, sokam mali yiko din bori alaafɛe soya;

dama a laa fee n nye binshexukam. Sokam lan mali yiko din wolindi puzuri ni sutura zuxu, ni yili zuxu, ni dinkam nye din maani ka pahiri behigu. Zaŋ n chaŋ gu-maŋ daashiya mi polo, ni koŋsim doro, gbariginsim, dakolim, kuriginsim ni dunia yili fukumsi kam, zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋo ni soŋdi sokam-mi.

(2) Zaŋ n chaŋ bia mini o ma shee, sokam mi ni bia doxibu to, dinzuxu, bia kam, sheeje ni ŋun mi o ba zaa, zal' sheŋa naŋ be litaafi ŋo ni zani yim ni bia la bia, ni dinzuxu ban mali ba nim ni kuuni ka gamdi ka tingboŋ nuu pa be zuxu shem, ban zi be banim gba mali yiko din gamdi lala.

Pishi-ni-ayobu 26

(1) Zaligu lan wuhi ni daadam kam mali yiko din bohindi karɔŋ. Gommanti n su yiko ni be yo sikuru bihi zuxu ban na piini karɔŋ; ka na bi karim n chaŋ katiŋa la, zaa zuxu. Talahi n nye li ni sokam tohi o bia sikuru. Tuun baŋsim sikuru-nim bi koŋ tiŋ kam puuni din dolisir' ban zuxuri gɔr' ne n-ne la, ka be karindi n baŋdi venyeliŋa.

(2) Zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋo ni yeliya, ni di

veeni ka baṅsim kam pahiri nir' la ninneesim, ka wuhiri bihi jilima ni suzuda ni behigu ni yurlim soya ni nye sheṅa; ka ti wumdi kpamb' yeligu, ka suzulo be sokam sani ka toxsigu be dunia-yili zuliya kam sunsuuni; ni Musulim-nim ni Yisa Nyaanolib' ni chefirmim sunsuuni, ka Tingbana Nangbaṅ Yini Laxingu la nia kam pali.

(3) Ba-nim ni ma-nim mali yiko din piiri karṅbaṅsim sheli be suhu ni yu ni be bihi karim. Zal' sheṅa ṅan be kpe wuhiya ni bihi ba-nim ni be ma-nim yubu la ka zaligu ṅo kpaṅsi n nyaṅ binshexukam.

Pishi-ni-ayopɔin 27

Ṇunkam suhu yu ni o kpaṅsi o kali soya bee o diem dien sheli, bee o wa wa sheli, bee o doli ninneesim so' sheli, soli beni ka di lan tooi niṅ o yubu ka taali kani.

(2) Ṇunkam kpaṅsir' oman zaṅ n chaṅ baṅsim polo, ni ṅunkam lan kpaṅdi oman zaṅ n chaṅ o nya alifaani, soli kani ka so tooi gu di lan soli zaṅ n chaṅ o yubu maa polo.

Pihita-ayi-ka 28

(1) Zal' shepa nankam be litaafi bil' nɔ ni nyela ti zaasa fali, dinzuxu sokam ni tooi nyu bara n bahi nɔ.

Pihita-yini-ka 29

(1) Bobigu shee, sokam mal' la o soli din kpaɲsir' o ka sɔɲd' o, ka o bebu mali daŋko.

(2) Soli kani ka so tooi yeli ni o yu omaɲ n-ti yaxi. Yelli yi zani, ka be yen vihi yelli maa, zaligu ni zali shem ka di ti soli ni di doli, n yuli maali yelli maa ka di ta sokam yem.

(3) Di ka soli ka so tooi gbaai gbaaibu ka o gbaaibu maa taxi Yunaitid Neishins bee Tingbana Nangban Yini Laxiŋgu ni buxsi shem litaafi bil' nɔ ni.

Pihita 30

Ni di ti sokam lahabali ka dama be bi zali zal' shepa nɔn be kpe nɔ la nin yino kɔ zuxu, sokam zuxu ka be zali nɔ. Dinzuxu, zal' shepa nɔn be kpe maa ka bibielim soya zuxu, bee tingmɔɲ soli zuxu. Dinzuxu sokam luxim tibili venyelinga n wum ka di chib' o.